

GASILSKI TERMINOLOŠKI SLOVAR

Mateja Jemec Tomazin¹

Povzetek

Razvojno-raziskovalna naloga *Gasilski terminološki slovar*, ki jo je financiral Odbor za razpolaganje s sredstvi požarnega sklada, je nastajala od maja 2021 in se zaključila konec novembra 2024. Njen rezultat je sodoben terminološki slovar, ki prikazuje pojmovni sistem slovenskega gasilstva, za lažje sporazumevanje s tujimi partnerji pa so na voljo tudi ustrezniki v angleškem in nemškem jeziku, ki so preverjeni in potrjeni v tuji strokovni literaturi. Pri izdelavi slovarja sta kot konzorcijska partnerja sodelovala Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter Gasilska zveza Slovenije. Slovar je izdelan po sodobnih terminografskih načelih, definicije so avtorsko delo domačih strokovnjakov in kažejo slovensko znanje ter razvitost stroke na vseh področjih, ki jih morajo poznati tako poklicni kot prostovoljni gasilci. Slovar je prosto dostopen v elektronski obliki na spletišču Terminologišče (<https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/gasilstvo>), po njem pa se da iskati tudi na osrednjem slovenskem slovarskem portalu Fran (fran.si).

THE TERMINOLOGICAL DICTIONARY OF FIREFIGHTING

Abstract

The Terminological Dictionary of Firefighting, a development and research project funded by the Fire Fund Management Committee of the Administration for Civil Protection and Disaster Relief, commenced in May 2021 and was completed at the end of November 2024. The result is a contemporary terminological dictionary which encapsulates the knowledge structure of Slovenian firefighting. In order to facilitate communication with international partners, English and German equivalents were included, verified and confirmed through foreign professional literature. The dictionary was developed through a collaborative effort between the Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts and the Firefighting Association of Slovenia, functioning as consortium partners. The compilation was prepared in accordance with contemporary terminological principles, with definitions formulated by Slovenian experts to accurately reflect Slovenian knowledge and the current state of firefighting in all relevant areas. This measure is intended to ensure that both professional and volunteer firefighters are well-informed. The dictionary is freely accessible in digital format via the Terminologišče website (<https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/gasilstvo>) and can also be searched through the central Slovenian dictionary portal, Fran (<https://fran.si>).

¹ Dr., Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, Ljubljana, mateja.jemec-tomazin@zrc-sazu.si.

UVOD

Namen razvojno-raziskovalne naloge *Gasilski terminološki slovar* je bila predstavitev sodobne in ustaljene gasilske terminologije, ki omogoča učinkovito sporazumevanje med strokovnjaki, obenem pa dostop do znanja s področja gasilstva tudi negasilcem. Gasilstvo zaradi svoje tradicije in tesne povezanosti v slovenski družbi daje vtis, da ga vsi dobro poznamo, hkrati pa zaradi poenostavljanja in nepoznavanja pojmov v splošni javnosti pride do težav pri izbiri terminov. Nenehna potreba po razvoju, usvajanje novih operativnih postopkov, razvoj nove opreme in prenos znanja iz mednarodnega okolja v Slovenijo ter prenos domačega znanja v tujino zahtevajo tudi na področju gasilstva nenehno prizadevanje za iskanje najustreznejših slovenskih terminov.

Nova poimenovanja v gasilstvu nastajajo po potrebi, hkrati pa se pojavljajo novi termini za stare, že poimenovane pojme, saj marsikdaj termini iz starejše literature, čeprav so označevali isti pojem, niso bili dostopni in preverljivi, zato so se ob prevajanju tuje strokovne literature prevedli na novo. Tako je na primer pri poimenovanju vozlov, saj je za isti vozle v rabi več poimenovanj – *križni*, *jamborski*, *bičev vozle*. Da bi tudi v slovenščini dobili ustrezen terminološki vir, ki bi predstavil pojmovna razmerja in hkrati ponudil prostovoljnim in poklicnim gasilcem zanesljiv vir informacij o najpogostejše uporabljenih terminih, smo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU skupaj z Gasilsko zvezo Slovenije opravili raziskavo rabe sodobnega gasilskega jezika in kot rezultat pripravili sodoben znanstveni terminološki slovar.

Slovarski sestavki v GTS po področjih

Slika 1: Delež slovarskih sestavkov v Gasilskem terminološkem slovarju po področjih

Figure 1: Share of dictionary entries in the Terminological Dictionary of Firefighting by subdomain

ZASNOVA IN METODOLOGIJA IZDELAVE TERMINOLOŠKEGA SLOVARJA

Spoštljiva tradicija, ki jo lahko spremljamo pri prizadevanju za uveljavljanje slovenščine v gasilstvu, in starejši sezname terminov v slovenščini ne zadoščajo današnjim sporazumevalnim potrebam, ki zahtevajo hitro odločitev o poimenovanju novih tehnik posredovanja, taktičnih postopkov, ukrepov za večjo varnost in zdravje gasilcev ter udeležencev in poškodovanih ob izrednih dogodkih ter vseh drugih pojmov.

Prva naloga je bila izdelava specializiranega korpusa sodobne gasilske literature. Odločitev za časovno mejo je bila postavljena po letu 2002, ko je izšla monografija B. Stevanoviča in B. Grma Kemija v gasilstvu, ki se še uporablja pri temeljnih usposabljanjih prostovoljnih in poklicnih gasilcev. Če se pri pripravi korpusov za splošni jezik trudimo uravnotežiti korpus tudi glede na tipe besedil, smo pri specializiranih korpusih nekega strokovnega področja primorani poiskati vse dostopne vire v nekem časovnem obdobju. Upoštevali smo torej izdane strokovne monografije Gasilske zveze Slovenije, njihova gradiva za temeljna in dopolnilna usposabljanja prostovoljnih gasilcev, tehnične smernice Slovenskega združenja za požarno varnost, posamezna zaključna dela slovenskih univerz, povezana z nekaterimi vprašanji, zbrana besedila pa smo dopolnili s strokovnimi članki revije Gasilec (ni bila vključena celotna revija) ter z internimi standardi poklicnih enot in rezultati razvojno-raziskovalnih nalog,

ki so bile povezane z gasilstvom, na primer izdelava operativno-taktičnih postopkov iz leta 2010.

Glede na programe temeljnih usposabljanj za gasilce smo določili posamezna podpodročja, s katerih smo v slovar vključili termine, in sicer:

- sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami,
- organizacija gasilstva in pravne osnove,
- izobraževanje in informatika,
- osebnost gasilca ter psihološka podpora in pomoč,
- varstvo in zdravje gasilca,
- zaščita telesa in dihal,
- vozila in oprema,
- radijske in druge zveze,
- požarna preventiva,
- elektrotehnika in varnost,
- gradbeništvo in preskrba z gasilno vodo,
- gasilska taktika,
- razvrščanje,
- tehnično reševanje, k čemur spada tudi reševanje z višin in iz globin ter reševanje na vodi in iz nje,
- prva pomoč,
- požar in nevarne snovi,
- gasilsko-športne tekmovalne discipline².

² Gasilsko-športne tekmovalne discipline sicer niso del temeljnih usposabljanj, vendar večina gasilcev v svojih otroških letih začne sodelovati na različnih tekmovanjih, poleg tega je intenzivno tudi sodelovanje slovenskih gasilcev na meddržavnih in mednarodnih tekmovanjih.

Področja se med seboj razlikujejo, zato nismo izdelali enotnega geslovnika, temveč smo s programom za luščenje, dostopnim na Slovenskem terminološkem portalu <https://terminoloski.slovenscina.eu/> in razvitim v projektu Razvoj slovenščine v digitalnem okolju <<https://slovenscina.eu/>>, pripravili seznam terminoloških kandidatov po posameznih področjih. Seveda vsa področja niso številčno enako zastopana v slovarju, kar prikazuje tudi slika 1.

Izdelava geslovnikov in izbira skupine strokovnjakov

Druga faza je obsegala izdelavo geslovnikov s terminološkimi kandidati. Gre za postopek strojnega luščenja, v katerem program na podlagi statistične sopojavnosti in pomenskih vložitev izdela predlog najverjetnejših besednih zvez, ki so samostojni termini. S pomočjo projekta Razvoj slovenščine v digitalnem okolju (potekal je od maja 2020 do februarja 2023) je bil izdelan sodoben program za luščenje slovenske terminologije, ki je dostopen na Slovenskem terminološkem portalu (<https://terminoloski.slovenscina.eu/>) in smo ga uporabili za izdelavo geslovnikov.

Slika 2: Naslovnica Gasilskega terminološkega slovarja, ki je februarja 2025 izšel pri Založbi ZRC.

Figure 2: Cover page of the Terminological Dictionary of Firefighting, which was published in February 2025 by Založba ZRC

V drugi fazi je bilo treba izbrati strokovnjake, ki so sodelovali pri oblikovanju slovarskih definicij. Na predlog Gasilske zveze Slovenije so bili za posamezna področja vključeni predavatelji in inštruktorji, ki sodelujejo na usposabljanjih za prostovoljne in poklicne gasilce, pa tudi visokošolski učitelji in raziskovalci, zlasti s Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo UL. Skupaj je bilo v delo vključenih kar 26 avtorjev. Prvo usposabljanje predlaganih strokovnjakov je bilo organizirano 1. junija 2021 v Izobraževalnem centru URSZR na Igu, na katerem so bili predstavljeni način dela in naloge, zatem pa se je nadaljevalo samostojno delo. Prva naloga je bila dokončna potrditev geslovnikov za posamezna področja. Predlagani strokovnjaki so pregledali, popravili, dopolnili in potrdili sezname izluščenih terminoloških kandidatov in začela se je tretja najdaljša in najtežja faza, pisanje definicij.

IZDELAVA SLOVARSKIH SESTAVKOV IN USKLAJEVANJE

Prvi dve fazi sta bili precej preprosti, saj smo z ustreznimi programsko opremo in zavzetim sodelovanjem strokovnjakov lahko pripravili specializirani korpus in dobili dobre rezultate pri strojnem luščenju. Strokovnjaki so dobili navodila tudi po e-pošti in najprej pripravili definicije za poskusne slovarske sestavke.

Pisanje slovarskih definicij je potekalo po pojmovnih skupinah. Skupaj so bili obravnavani termini, ki spadajo v isto pojmovno skupino (na primer *gasilska cev* in vrste *gasilskih cevi*: *tlačna cev*, *visokotlačna cev*, *sesalna cev*). Pri sestavljanju slovarjev sicer uporabljamo dostopno literaturo, v našem primeru poleg primarnih virov, torej učbenikov, člankov, tudi sekundarne vire, kamor spadajo slovarji. Avtorji so si lahko deloma pomagali z ameriškim terminološkim slovarjem s področja gasilstva (*Fire Service Terms*, NFPA, 2006) in Prendkejevim nemškim gasilskim leksikonom *Lexikon der Feuerwehr* (Kohlhammer, 2005), zlasti za požare v naravi pa tudi z večjezičnimi glosarji, na primer s *Forest fire multilingual glossary* (projekt Mefisto, 2016).

Vseeno pa slovarskih definicij v nove slovarje ne moremo prepisovati, ker so vsakokrat pripravljene glede na koncept terminološkega vira ali projekta, pri NFPA-jevem slovarju so celo vključeni deli besedila iz standardov. Kako torej pripraviti definicijo, ki bo ustrezala terminografskim standardom?

Pisanje definicij po pojmovnih skupinah

Gasilstvo je izjemno interdisciplinarno področje. Spoznanja kemijske stroke so vključena zlasti pri teoriji gorenja in gašenja, pri spoznavanju nevarnih snovi pa za gasilce niso najpomembnejše kemijske formule, temveč njihove fizikalne lastnosti, zlasti temperatura plamenišča, verjetnost, da bodo gasilci nanjo naleteli pri posredovanju ob izrednih dogodkih, ter potencialne nevarnosti, ki nastanejo zaradi kemijskih reakcij ob mešanju z gasilnimi sredstvi in produkti, ki ob tem nastanejo.

Pri pisanju definicij so bili vsakokrat hkrati obravnavani sorodni pojmi, zato je bilo lažje opisati njihove razlikovalne značilnosti, kar je pomagalo pri odpravljanju morebitnih pojmovnih ali poimenovalnih nedoslednosti.

Za primer vzemimo poimenovanja gasilskih vozil. Če je neko gasilsko vozilo namenjeno določeni nameni, potem ima dosledno skladiščno strukturo *gasilsko vozilo za ...: [gasilsko vozilo za] prevoz moštva, [...] prevoz zabojnikov, [...] opazovanje*. Podobno velja za poimenovanja gasilskih vozil po velikostih, količinah gasilnega sredstva, dodatni opremljenosti, na primer če ima vozilo teleskopsko dvigalo. Hkrati pa se kaže, da so tovrstna natančna poimenovanja predolga in preokorna za vsakodnevno sporazumevanje, zato obstaja kratična različica termina, ki je v primeru gasilskih vozil celo bolj poznana in je kot enakovredni termin z obojestransko puščico označena v slovarju.

Primeri:

GVGP-1 ↔ manjše gasilsko vozilo za gašenje gozdnih požarov

GVCTD-1 ↔ gasilsko vozilo s cistërno ter teleskopsko dvigalo 1

GVSV ↔ gasilsko vozilo s práhom in vôdo

Dobra slovarska definicija je rezultat sodelovanja med strokovnjakom, ki pozna vsebino pojma, in terminografa, ki pozna načela sestavljanja in oblikovanja terminoloških virov. Terminograf skrbi za metodološki pristop, da je vsa oprema definirana na enak način, da so posamezne stopnje zaščite predstavljene z istimi elementi, da so v istem vrstnem redu predstavljene pristojnosti, ki jih imajo nosilci funkcij in podobno, kar slovarju daje enovitost in koherentnost. Uporabljene so večinoma intenzivske definicije, kar pomeni, da je vsak pojem uvrščen v nadrejeno skupino, sledijo pa razlikovalne značilnosti od drugih sorodnih pojmov.

Primeri za gasilske zaščitne stopnje:

gasilska zaščitna stôpnja 1

stopnja zaščite, ki jo sestavljajo gasilska zaščitna obleka ter gasilska zaščitna čelada, čevlji in rokavice skupaj z izolirnim dihalnim aparatom, kar gasilca varuje pred produkti gorenja ter kratek čas tudi pred različnimi nevarnimi snovmi, zaradi česar jo je dopustno uporabiti za hitri pregled nevarnega območja in reševanje človeških življenj.

gasilska zaščitna stôpnja 2a

stopnja zaščite, ki jo sestavlja protiprašna zaščitna obleka z ustreznimi dodatki ter zaščita za dihalo v obliki zaščitne maske s plinskim dihalnim filtrom ali izolirnim dihalnim aparatom, kar gasilca varuje pred kontaminacijo s trdnimi delci in deloma tudi pred aerosoli.

gasilska zaščitna stôpnja 2b

stopnja zaščite, ki jo sestavlja kapljevinska zaščitna obleka z ustreznimi dodatki ter zaščita za dihalo v obliki zaščitne maske s plinskim dihalnim filtrom ali izolirnim dihalnim aparatom, kar gasilca varuje pred kontaminacijo z obrizgi tekočin in trdnimi delci.

gasilska zaščitna stôpnja 3

stopnja zaščite, ki jo sestavlja plinotesna zaščitna obleka v kombinaciji z izolirnim dihalnim aparatom, nameščenim znotraj ali zunaj obleke, kar gasilca varuje pred kontaminacijo s plini, tekočinami in trdnimi delci.

gasilska zaščitna stôpnja 4

stopnja zaščite, ki ima za osnovo gasilsko zaščitno stopnjo 3, dodane pa so posebne rokavice s povečano mehansko in toplotno odpornostjo ter po potrebi tudi tovrstni obujki, kar gasilca varuje pred nizkimi temperaturami, ki nastajajo zaradi sproščanja globoko ohlajenih plinov, npr. amonijaka.

V primerjavi z leksikonom je terminološki slovar torej informativno bolj poenoten, vseeno pa ima krajše in bolj abstraktne definicije.

Tretja faza projekta je bila časovno najzahtevnejša in je trajala po odobrenem podaljšanju Uprave RS za zaščito in reševanje skoraj celi dve leti. Nekateri predlagani strokovnjaki zaradi drugih delovnih obveznosti niso redno sodelovali, zato smo morali leta 2023 dopolniti ekipo avtorjev.

Pomemben prispevek k slovenski gasilski stroki so avtorske definicije, ki so rezultat slovenskega znanja in niso zgolj povzetek ali prepis zakonskih opredelitev, prevod tujih virov ali morda celo kopije iz splošnih slovarjev. Definicije so napisane v eni povedi, v njih ni oklepajev in končnih ločil.

Znotrajpodročno in medpodročno usklajevanje

Po vnosu definicij v slovarski program je sledilo ponovno branje in odpravljanje nedoslednosti najprej znotraj področja, potem pa tudi usklajevanje med področji in preverjanje zapisanega med recenzenti, ki so predlagali tudi popravke in dopolnitve. Pri tem smo iskali konsenz širše skupine strokovnjakov in ves čas poskušali iskati mejo, koliko informacij še dodati, katere širše termine, zlasti s področja kemije, fizike, pa tudi medicine in prve pomoči, vključiti v gasilski slovar, čeprav imajo skoraj enako definicijo v svoji osnovni stroki. Iztočnice so samostalniki ali samostalniške besedne zveze, ne pa tudi pridevniki, na primer *gasilski, čist, nevaren, zelen*, saj ti dobijo vsebino šele v družbi s samostalnikom (*zelena cona* : *zelena kategorija*, pri čemer v obeh primerih barva simbolno označuje manjšo stopnjo nevarnosti in nujnosti, ni pa povezana z barvo rastlin).

Terminov z drugih področij je v Gasilskem terminološkem slovarju razmeroma malo, vključeni so zato, da bi gasilec pri usposabljanju dobil dovolj informacij v enem viru, saj so tudi termini drugih področij, na primer poškodbe ali bolezenska stanja pri prvi pomoči definirani z vidika gasilstva, torej prepoznavanja simptomov in zahtevanih ukrepov.

Gasilski terminološki slovar poskuša v primerih, ko za en pojem obstaja več terminov, določiti, kateri izmed njih je prednostni. Gre za pojav, ki se imenuje terminološka sinonimija. Rabo usmerja s kazalko – puščico, ki uporabnika slovarja usmerja k terminu,

Ključna številka 112 -e -e -- [êna êna dvě]

In [stodvânjast] ž enotna evropska številka za klice v sili, ki je v Sloveniji povezana z regijskim centrom za obveščanje in ki jo posameznik pokliče, kadar potrebuje pomoč gasilcev, nujno medicinsko pomoč, pomoč gorskih, jamarskih, podvodnih reševalcev ali drugih sil za zaščito, reševanje in pomoč

ANG.: *common emergency number, European emergency number*

NEM.: *Euronotruf m, Rufnummer 112 f*

Slika 3: Primer slovarskega sestavka v Gasilskem terminološkem slovarju z vsemi elementi

Figure 3: An example of a dictionary entry in the Terminological Dictionary of Firefighting with all the elements

ki so ga avtorji določili kot optimalnejšega glede na njegov sinonim. S tem slovar prispeva k poenotenju terminologije in posledično k učinkovitejšemu strokovnemu sporazumevanju. Pri tem pa je treba opozoriti, da se v stroki lahko pojavijo nova spoznanja ali se v rabi začne bistveno pogostejše uporabljati do takrat neprednostni termin, zaradi česar se raba prednostnih terminov lahko tudi spremeni. Tako je bil terminološki dogovor dosežen na primer za *gasilski pozicijski pás*, ki ga večina gasilcev še vedno pozna kot *opasač*, čeprav se ta v strokovni literaturi ne pojavlja. Ker se uporablja zlasti pri uporabi vrvne tehnike, je bilo predlagano, da je neprednostni sinonim *gasilski varovalni pás*, kar je v slovarju prikazano tako:

gasilski pozicijski pás -ega -ega -ú m

bočni pás, ki je del osebne varovalne opreme gasilca in je namenjen namestitvi pri delu na lestvi ali površinah z naklonom do 45°, pri čemer je za navezavo na vrvni sistem na voljo bočno ali trebušno vpetje, ne uporablja pa se za dostop po vrvi in prestrezanje padca

S: *gasilski varovalni pás*

gasilski varovalni pás -ega -ega -ú m → gasilski pozicijski pás

Pri izbiri prednostnega termina v slovarju je treba upoštevati terminološka načela. Med njimi so najpomembnejša *načelo ustaljenosti* (praviloma ima prednost termin, ki je v rabi pogostejši), *načelo jezikovnosistemske ustreznosti* (termin se uskladi z oblikoglasnimi pravili knjižnega jezika), *načelo gospodarnosti* (krajši termin ima prednost pred daljšim terminom) in *jezikovnokulturno načelo* (termin domačega izvora ima prednost pred prevzetim terminom). Dopolnjujejo pa jih *načelo vsebinske ustreznosti* (termin mora primerno označevati vsebino pojma), *načelo usklajenosti s pojmovnim sistemom* (termin izraža povezanost pojma, ki ga označuje, s sorodnimi pojmi) in *načelo optimalne strukture*, ki zagotavlja čim večjo nespremenljivost termina v rabi, zaradi česar je najpogostejša struktura zveza pridevniškega določila in samostalniškega jedra.

TERMINOGRAFSKO UREJANJE

Vse slovarske iztočnice so naglašene glede na veljavno slovensko pravorečje, dodani so oblikoslovni podatki in pri kraticah ali prevzetih terminih tudi podatki o izgovoru, kar je uporabno tudi pri strojnem učenju, saj podatke lahko uporabimo pri sintezi govora.

Primer:

GVCTD-1 -- [gəvəcətədə êna] m

GVCALK-2 -- [gəvəcəalakə dvé] m ↔ gasilsko vozílo s cistêrno ter ávtoléstev 2

Izvorno neslovenskim kraticam sta dodana tudi pojasnilo in razvezava izvirnega termina.

Primer:

CTIF -- [cətaifə] m (fra. Comité Technique International de prevention et d'extinction de Feu) ↔ Mednárodna organizácia gasílskíh in reševálníh slúžb

Ženske oblike

Posebno pozornost smo namenili spolno občutljivi rabi jezika, zato imajo vsi termini, ki označujejo vršilce dejanj ali nosilce stanj dodane tudi ženske oblike, na primer *poveljnik* – *poveljnica*, *triažni zdravnik* – *triažna zdravnica*, *varnostni nadzornik* – *varnostna nadzornica*. Ženske oblike so dodane tudi, kadar v imenovalniku ednine ni razlike v končnici, na primer *vodja intervencije*, vendar se ta pokaže pri odvisnih sklonih. Poimenovanja oseb sicer niso termini v ožjem pomenu besed in jih ne najdemo v vseh terminoloških slovarjih. Poimenovanj za osebe pa je v gasilstvu vendarle razmeroma veliko, saj so poimenovane funkcije, ki jih osebe opravljajo, s čimer pridobijo tudi določene (zakonske) pristojnosti in pooblastila, pri čemer ne gre le za besedotvorni pomen *vršilca dejanja*, torej gasilec < 'oseba, ki gasi'.

Vedno smo vključili tiste ženske oblike, ki so se pojavile v strokovnih besedilih, naredili smo samo eno izjemo pri ženski obliki iztočnice *smerni mož* (definirano kot 'gasilec, tudi vozilo ali enota, ki pri premikanju ohranja določeno smer, kar velja navadno za prvega levega gasilca na čelu razvrstitve, drugi gasilci v razvrstitvi pa usklajujejo svoje gibanje po njem tako po globini kot širini'). Pri tem primeru smo dodali sistemsko obliko, ne pa tudi v besedilih potrjene ženske oblike *smerna žena*.

Terminološki dogovor in tujejezični ustrezniki

Oblikovanje slovarja ponuja posebno priložnost za iskanje najprimernejših slovenskih poimenovanj, ki do zdaj še niso imela ustaljene oblike ali pa je bila v rabi le opisna različica, tako smo na primer za *požar*, *odvisen od prezračevanja* predlagali skladenjsko primernejšo

obliko *prezračevalno odvisni požar* za angleški termin *ventilation controlled fire*, kot manj ustreznega pa smo označili *pridušeni požar*, ki je le ena izmed oblik *prezračevalno odvisnega požara*. Prav tako je *požar*, *odvisen od goriva* postal *gorivno odvisni požar*.

Vsem slovenskim terminom sta dodana vsaj en angleški in vsaj en nemški ustreznik, ki sta preverjena v tuji strokovni literaturi. Preverjeni ustrezniki bodo zlasti v pomoč prevajalcem, ki so na področju gasilstva pogosto uporabljali prevodne rešitve, ki jih stroka ni uporabljala, saj niso imeli zanesljivih terminoloških virov.

Tujejezičnih ustreznikov nismo dodali pri štirih slovarskih sestavkih, ker poimenovanj, ki bi ustrezala pojmom, kot jih poznamo v slovenščini, nismo našli. Ta odločitev je pravilnejša od približnega prevedka, saj je lahko približni prevod bolj zavajajoč oziroma povzroči dodatne nesporazume. Pri prevajanju uradnih dokumentov so v teh primerih dovoljeni kalki, torej dobesedni prevodi po sestavinah, vendar morajo biti ustrezno označeni. Te izjeme so:

dvójno pokrívanje -ega -a s

sočasen odziv gasilskih enot na isti izredni dogodek, navadno na prometno nezgodo, s čimer se na določenih območjih zagotovi časovno najustreznejši odziv ne glede na taktično območje delovanja posamezne teritorialne gasilske enote
ang.: --
nem.: --

prostovóljno industrijsko gasílsko društvo

-ega -ega -ega -a s

gasilska organizacija, ki deluje v okviru določene gospodarske družbe na podlagi zakona, ki ureja društva, in zakona, ki ureja gasilstvo, ter se povezuje v gasilsko zvezo, ki deluje na območju določene lokalne skupnosti
ang.: --
nem.: --

vája raznotêrosti -e -- ž

tekmovanja gasilskošportna disciplina, ki jo izvaja 7 ali 9 tekmovalcev in je sestavljena iz elementov hitrega oblačenja in opravljanja različnih nalog, npr. polaganja tlačnih cevi, zbijanja tarče
ang.: --
nem.: --

gasílsko vozílo zvêze -ega -a -- s K: GVZ-1

poveljniško vozilo, ki se uporablja za prevoz članov gasilskih zvez na intervencije in druge prevoze v okviru delovanja gasilskih zvez ter je opremljeno z radijsko postajo in osnovno opremo za osvetlitev, signalizacijo in nudenje prve pomoči, pri čemer je lahko posadka vozila od 1+4 do 1+8 gasilcev
ang.: --
nem.: --

GASILSKI TERMINOLOŠKI SLOVAR V ŠTEVILKAH

Razvojno-raziskovalna naloga je potekala od maja 2021 do konca novembra 2024. Februarja 2025 je slovar izšel v tiskani in elektronski obliki. Prosto dostopen je na spletišču Terminologisce (<https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/gasilstvo>) in slovarskem portalu Fran (www.fran.si).

Skupno število slovarskih sestavkov je 2257, izmed teh je 283 kazalčnih sestavkov, ki usmerjajo na prednostni termin, in 1974 polnih slovarskih sestavkov. Slovenskim terminom je dodanih 2179 angleških ustreznikov in 2260 nemških ustreznikov, ki so bili preverjeni v tuji literaturi in se uporabljajo v stroki.

Pri pripravi slovarja je sodelovalo 28 avtorjev (po abecedi): Suzana Anžur, Gregor Arko, Tomaž Ažbe, Hilda Bedrač, Janko Cerkvenik, Tilen Cestnik, Gašper Janežič, Rajko Jazbec, Mateja Jemec Tomazin, Julij Jeraj, Janja Kramer Stajnik, Matej Krnc, Miha Mihovilović, Barbara Novosel, Simona Oblak, Miha Petek, Saša Petriček, Klemen Repovš, Miha Slapničar, Neža Strmole, Janez Šalej, Marko Tomazin, Matej Trunk, Jasmina Vidmar, Rok Zavrl, Marko Zibelnik, Boštjan Žagar, uredniško delo so opravili Mateja Jemec Tomazin, Marko Tomazin in Neža Strmole.

Delo avtorjev je ocenilo 16 recenzentov, ki so priznani strokovnjaki na področju gasilstva, in sicer: Aleš Jug, Milan Dubravac, Zvonko Glažar, Blaž Turk, Franci Petek, Primož Osojnik, Andreja Nève Repe, Marija Kolšek, Matej Kravanja, Boštjan Košiček, Danijel

Andoljšek, Ana Bogdan Zupančič, Milan Kroflič, Janez Hočevan, Adriana Cividini, Tomaž Vilfan.

Slovar v natisnjeni obliki obsega 236 strani, grafično podobo je s starimi fotografijami in sodobnimi posnetki Gašperja Miklavčiča oblikoval Dušan Grobovšek, Idejološka ordinacija.

SKLEPNE MISLI

Gasilski terminološki slovar je rezultat prizadevanj za samostojno slovensko terminologijo na področju gasilstva, ki je ustaljena, preverjena in ni podvržena površnim rešitvam v danem trenutku. Slovar v ničemer ne omejuje narečnih različnosti govorjene slovenščine, vsebuje pa nevtralne termine, ki se uporabljajo v strokovni literaturi. Od izida Gasilskega terminološkega slovarja je v stanovski reviji *Gasilec* vsak mesec objavljen tudi po en slovarski sestavek, ki je povezan s tematskim strokovnim člankom v reviji. Termini pa seveda živijo (precej samostojno življenje) tudi v svojih narečnih oblikah, na primer *dimovuk* na Štajerskem, ali pa imajo svoje žargonske različice, ki so včasih ljubkovalne, npr. *lonček kuhaj* za kuhinjski požar, drugič nižje pogovorne, saj izražajo čustveno stisko in dejansko ogroženost, npr. *spizdi gonzales* za povratni udar ali tudi drugo neposredno nevarnost.

V slovarju je dosledno uporabljen termin *nezgoda* za vsak izredni dogodek, ki je povezan z opuščnim dolžnim ravnanjem posameznika, tako tudi *prometna nezgoda*, *nezgoda pri delu*, *letalska nezgoda*

Slika 4: V slovarju ni iztočnice *gasilska fotografija*, najdemo pa jo na notranjih platnicah. (Vir: Osebni arhiv O. Neuvirta)

Figure 4: There is no entry 'group photo of firefighters' in the dictionary, but one such photo is included (Source: Personal archive of O. Neuvirta)

in druge. Poimenovanje *nesreča* je ostalo samo še za poimenovanje *naravne nesreče*, ki ni definirana kot neposreden rezultat človekovega ravnanja.

V slovarju boste zaman iskali tudi *rdečega petelina* ali iztočnico *gasilska fotografija*, ker ne gre za gasilska termina, temveč frazema v splošnem jeziku, saj prvi metaforično označuje ognjene zublje, drugi pa postavitev katerih koli ljudi, in ne nujno gasilcev, na fotografiji, kot so to včasih počeli gasilci.

Slovenski gasilski slovar je izdelek, na katerega smo lahko ponosni, hkrati pa ga moramo izboljševati in

dopolnjevati. Samo tako se bo začetna zavzetost vseh posameznikov, ki so si močno prizadevali, da bi se uveljavila slovenščina v gasilstvu v preteklih sto petdeset in več letih, potrjevala tudi danes. Strojni prevodi strokovnih besedil iz različnih jezikov so lahko v pomoč, niso pa in ne smejo biti dovolj, če želimo natančno označene pojme. Tudi umetnointeligenčni klepetalniki so znani po svojih halucinacijah, kakor jih imenujejo računalniški strokovnjaki. Na vprašanje, kdo je avtor slovenskega gasilskega terminološkega slovarja, je eden izmed njih zapisal v tisočinki sekunde – Miloš Skočajnik. Ga kdo pozna?

Viri in literatura

1. Cabré Castellví, M. T., 2003. Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication, Volume 9, Issue 2, Jan 2003, 163–199, DOI: <https://doi.org/10.1075/term.9.2.03cab>.
2. Forest Fire Multilingual Glossary English General Reference. Mediterranean Forest Fire Fighting Training Standardization (MEFISTO). <https://www.aice-interpretes.com/biblioteca/Biblioteca4836.pdf>.
3. Gasilski terminološki slovar, <https://doi.org/10.3986/9789610509264>.
4. Havelka, F., 1971. International technical fire service dictionary. CTIF, Unisaf.
5. NFPA Glossary of Terms. 2024 Edition, National Fire Protection Association, <https://www.nfpa.org/downloadable-resources/definitions/nfpa-glossary-of-terms>, 8. 7. 2025.
6. Oellig, M., 2023. Eine Sensation namens "Schlangenpumpe": Wie ein Tüftler die Brandbekämpfung revolutionierte. Geopoche, <https://www.geo.de/wissen/weltgeschichte/wie-jan-van-der-heyden-den-feuerwehr-schlauch-erfand-34296954.html>, 24. 4. 2025.
7. Prendke, W.-D., 2000. Lexikon der Feuerwehr, 3. izdaja, Kohlhammer, Stuttgart.
8. Schmiermund, T., 2021. Fachwörterbuch Feuerwehr und Brandschutz. Deutsch-Englisch/Englisch-Deutsch, Springer Verlag, Frankfurt am Main/Dortmund.